

دلالت‌های دفاعی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی) با محوریت بیانیه گام دوم انقلاب

منوچهر شریفی^۱

چکیده

هدف این نوشتار کالبدشکافی وجوه دفاع از طریق استنباط دلالت‌های دفاعی بیانیه گام دوم انقلاب به عنوان به روزترین سند بالادستی منتشر شده در کشور می‌باشد، بر این اساس سؤال اصلی تحقیق اینگونه مطرح می‌شود: دلالت‌های دفاعی بیانیه گام دوم انقلاب کدامند؟ برای پاسخ به این سؤال از روش تحلیل محتوای متن محور استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد؛ اندیشه دفاعی بیانیه گام دوم انقلاب دارای پارادایم ۴۰ ساله بوده و صرفاً دفاع سخت‌افزاری یک بعدی نیست بلکه دفاع چندبعدی و البته هم در حوزه سخت و هم در حوزه نرم می‌باشد. بر این اساس این اندیشه دفاعی دارای ابعاد ایجابی و سلبی است. راهبردهای این اندیشه دفاعی مقاومت در برابر وسوسه‌های دشمن، صیانت از کرامت انقلابی، دفاع از نظریه نظام انقلابی، مرزبندی با دشمن، ضربت متقابل به دشمن، دفاع از مظلومان، تسلیم‌ناپذیری، حضور در مرزهای رژیم صهیونیستی، حمایت از فلسطین و حزب الله و ارسال تجهیزات به نیروهای مقاومت می‌باشد و تهدیدهای حوزه دفاعی در بیانیه گام دوم لیبرالیسم، تحریف و دروغ‌پردازی، ائتلاف‌های منطقه‌ای و بین‌المللی دشمن و محاصره تبلیغاتی مطرح گردیده و آسیب‌شناسی در حوزه دفاعی شامل رکود و خموشی، افراط و تفریط، بی‌رحمی و خون‌ریز بودن، ضعف اقتصادی و عیوب ساختاری می‌باشد.

کلید واژه‌ها: انقلاب اسلامی، دفاع، بیانیه گام دوم، ایران

جستار گشایی

بیانیه گام دوم به روزترین سند جمهوری اسلامی ایران در آغاز دهه پنجم انقلاب اسلامی است که هم‌زمان با چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب توسط مقام معظم رهبری فرماندهی معظم کل قوا (مدظله العالی) خطاب به ملت ایران منتشر گردید. از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین سازمان‌هایی که باید این بیانیه را به عنوان محور و چراغ راه، مورد استفاده قرار داده و مطابق فرامین فرماندهی معظم کل قوا در بیانیه، مأموریت خود را انجام دهند؛ سازمان‌های نظامی ج.ا.ا. و به عبارتی نیروهای مسلح ایران اسلامی است. مهم‌ترین نقطه قوت بیانیه برای ن.م. اقتدار و مقاومت در سایه بومی‌سازی تجهیزات و تسلیحات پیشرفته برای دفاع از کشور و ملت مبتنی بر مأموریت ابلاغی در قانون اساسی است.

دفاع از ملت و کشور از دید اندیشمندان مکاتب سیاسی و حکمرانان اهمیت زیادی دارد و نخستین و مهم‌ترین هدف هر نظام سیاسی، تأمین امنیت افراد جامعه است و پس از آن هر نظام می‌تواند برای تأمین اهداف دیگر قدم بردارد. بر همین اساس تحلیل پدیده‌های دفاعی در موضوعات و مسائل داخلی و خارجی در دو حوزه اجباری و سلبی از اهداف اولیه و ضروری می‌باشد؛ بنابراین دغدغه محقق بر این محور استوار است که دلالت‌های دفاعی بیانیه گام دوم انقلاب کدامند؟ لذا پژوهش حاضر از حیث نوع، بنیادی و از حیث موضوع کاربردی است. برای گردآوری و تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل محتوای متن محور استفاده شده است.

اهمیت و ضرورت پژوهش، اولین انتظار مردم از حاکمیت تأمین امنیت جامعه و کشور است. لذا پژوهش فوق باعث تقویت علوم دفاعی با مبانی بومی در کشور شده و جنبه‌های کاربردی و عملیاتی بیانیه گام دوم را روشن می‌نماید و نپرداختن به پژوهش‌های این گونه باعث ایجاد ضعف و نقصان در تولید علوم بومی گردیده و همچنان گفتمان‌های غربی به عنوان مرجع در دسترس مجامع علمی کشور قرار خواهد گرفت و از سوی دیگر بیانیه گام دوم را از حالت عملیاتی و کاربردی به وضعیت تشریفاتی و غیرکاربردی تنزل نموده و در نتیجه بیانیه به اهداف راهبردی خود نخواهد رسید. از ضرورت‌های دیگر پژوهش این که عدم تبیین راهبردها و اندیشه دفاعی فرمانده معظم کل قوا باعث می‌گردد نیروهای مسلح در مواردی مسیر مأموریت را به انحراف و خارج از منویات معظم له حرکت نمایند. از سوی دیگر بیانیه گام دوم به عنوان چراغ راه سندی عملیاتی و کاربردی در موضوعات متعدد من جمله موضوع دفاعی است که بر پژوهشگران حوزه نظامی و امنیتی ضرورت دارد ابعاد و زوایای این سند را در بخش دفاعی کالبدشکافی نمایند.

هدف اصلی پژوهش شناسایی دلالت‌های دفاعی بیانیه گام دوم انقلاب و اهداف فرعی پژوهش شامل؛ شناسایی پارادایم دفاعی مورد تأکید در بیانیه، شناسایی راهبردهای دفاعی مورد تأکید در بیانیه، شناسایی

تهدیدات دفاعی (وجه خارجی) مورد تأکید در بیانیه، شناسائی آسیب‌های دفاعی (وجه داخلی) مورد تأکید در بیانیه گام دوم، شناسائی الگوهای دفاعی مطرح شده در بیانیه گام دوم. سؤال اصلی پژوهش عبارت است از؛ دلالت‌های دفاعی بیانیه گام دوم انقلاب کدامند؟ و سؤالات فرعی عبارتند از: ۱. پارادایم دفاعی مورد تأکید در بیانیه کدامند؟ ۲. راهبردهای دفاعی مورد تأکید در بیانیه کدامند؟ ۳. تهدیدات دفاعی (وجه خارجی) مورد تأکید در بیانیه کدامند؟ ۳. آسیب‌های دفاعی (وجه داخلی) مورد تأکید در بیانیه گام دوم کدامند؟ ۴. الگوهای دفاعی مطرح شده در بیانیه گام دوم کدامند؟

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

۱. پیشینه تحقیق:

عنوان کتاب	استراتژی دفاع در عمق راهبردی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مطالعه موردی سوریه)
مشخصات نویسنده	باقری دولت‌آبادی، علی- اکبری، محمد
مشخصات مقاله	۱۳۹۷، تهران: همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
نتیج	دولت‌ها به عنوان بازیگران اصلی و مؤثر در نظام بین‌الملل برای تأمین منافع ملی و دفاع از خود از راهبردهای مختلفی استفاده می‌نمایند که یکی از این راهبردها، دفاع در عمق راهبردی است. استراتژی دشمنان ایران بر جداسازی سوریه از ایران و مسدودسازی دسترسی ایران به لبنان و فلسطین برای تضعیف جبهه مقاومت استوار گردیده لذا هیچ راهبرد دفاعی جز دفاع در عمق راهبردی نمی‌تواند اهداف و منافع ملی ایران در سوریه را تأمین نماید.
عنوان مقاله	مؤلفه‌های مدل مطلوب آینده‌نگاری راهبردی در حوزه ژئوپلیتیک دفاعی ایران مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری
محقق	عیوضی، محمدرحیم
مشخصات فصلنامه	۱۳۹۷، تهران: همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
نتایج تحقیق	مدل مطلوب راهبردی مدلی است که ویژگی‌هایی نظیر شناخت اولویت‌های ژئوپلیتیک دفاعی، تحلیل موقعیت‌های ارتباطی و موقعیت‌های منطقه‌ای (دریا، خشکی، فضا) تحلیل کنش‌گران حال و آینده منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مؤثر بر ژئوپلیتیک دفاعی، وضعیت‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، فرهنگی کشف و شناخت وضعیت مطلوب ژئوپلیتیک دفاعی شناخت و طرح‌ریزی ژئواستراتژی‌ها و موقعیت‌های راهبردی، نوع و میزان منابع طبیعی و لیفت منابع مادی و انسانی ارزیابی مستمر موضوعات ژئوپلیتیک و همسوئی اقدام‌ها و راهبردها با اهداف و علایق ژئوپلیتیک را در بر می‌گیرد.
عنوان مقاله	ارائه الگوی دفاعی حاکم بر اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
محقق	سلامی، حسین- یدالهی، رضا
مشخصات فصلنامه	۱۳۹۶، تهران: فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۶۹، ص ۵-۳۲

نتایج تحقیق	ابعاد دفاع از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) شامل دفاع نظامی، دفاع سیاسی، دفاع اقتصادی، دفاع فرهنگی و دفاع اجتماعی است و مؤلفه‌های دفاعی از منظر معظم‌له عبارتند از: دفاع هوشمند با اقتدار، فداکاری در دفاع، اقتدار دفاعی، دفاع از اسلام با وحدت، فداکاری در دفاع، اقتدار دفاعی، دفاع از منافع مشروع، هوشیاری نیروهای مسلح، احیای قدرت و عزت مسلمین، عدم سازش با ظالمان
عنوان مقاله	مؤلفه‌های اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در بعد منطقه‌ای
محقق	میر حسینی، سید محسن - پور اصل، رحیم
مشخصات فصلنامه	دوفصلنامه سیاست و روابط بین‌الملل ۱۳۹۷ - شماره ۲ - ص ۱۲۱-۱۴۳
نتایج تحقیق	امام خامنه‌ای راهبرد دفاعی را از طریق گفتمان‌سازی و دیپلماسی دفاعی برای عرصه‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مطرح نموده است و این استراتژی متناسب با پیچیدگی‌ها و تنوع عرصه‌های تهاجم دشمن و با توجه به شرایط سیاسی - امنیتی منطقه در پی تغییرات در صف بندی‌ها و تحولات منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای مطرح گردید و در پایان نیز راهبرد دفاع آینده‌نگر با استراتژی جنگ پیش‌دستانه (جنگ افغانستان) و پیش‌گیرانه (جنگ عراق) مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

۲. مبانی نظری

دفاع

در اصطلاح فقه نظامی به معنی دور کردن حمله و هجوم نظامی دشمنان اسلام است. اهداف جهاد دفاعی عبارت است از: دفاع از کیان و حوزه اسلام، دفاع از مسلمانان، مظلومان و مستضعفانی که مورد حمله و تهاجم قرار گرفته‌اند و دفاع از هجوم بر خود. دفاع از ماده دفع (به فتح دال) به معنی شدت دور کردن، باز داشتن، بازگشتن، چیزی را به طرفی فشار دادن و پس دادن می‌باشد (قریب، ۱۳۷۵: ۴۲۵). در اصطلاح به معنی دور کردن حمله و هجوم نظامی دشمنان اسلام است. آماده‌سازی و بکارگیری همه سرمایه‌های انسانی، امکانات مادی و معنوی به منظور پیشگیری و مقابله با هر نوع تهدید و تهاجم دشمنان خارجی و داخلی است (عبداله خانی، ۱۳۹۴: ۱۴۹).

دفاع در قرآن

قرآن کریم می‌فرماید:

«وَلَوْ لَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفُتِنَتِ صَوَامِعُ وَبَيْعٌ وَصَلَوَاتُ وَ مَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا؛ و اگر خداوند بعضی از مردم را بوسیله بعضی دیگر دفع نکند، دیرها و صومعه‌ها، و معابد یهود و نصارا، و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می‌شود، ویران می‌گردد.» (حج/سوره ۲۲، آیه ۴۰)

دفاع در دیدگاه امام خمینی (ره)

حضرت امام خمینی (رحمة الله علیه) در تحریرالوسیله چنین می‌نویسد:

«هرگاه دشمن بر سرزمین مسلمانان و یا به مرزهای آنان حمله آورد که ترس از بین بردن اصل اسلام و جامعه اسلامی از آن می‌رود، بر همه مسلمانان واجب است با هر وسیله ممکن به دفاع برخیزند و در این

راه از بذل جان و مال دریغ نکنند. در این مورد حضور امام و اذن او یا اذن نایب خاصش و یا نایب عام آن حضرت شرط نیست، بلکه بر هر مکلفی با هر وسیله‌ای بدون قید و شرط، دفاع واجب است» این گونه دفاع مقدس را جهاد دفاعی نیز می‌نامند (امام خمینی ره، ۱۴۰۴: ۵۱۵).

اهداف جهاد دفاعی

بطور فشرده اهداف جهاد دفاعی را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- ۱- دفاع از کيان و حوزه اسلام، اعم از اینکه حمله و هجوم، نظامی، سیاسی، اقتصادی و یا فرهنگی باشد.
- ۲- دفاع از مسلمانانی که مورد حمله و تهاجم قرار گرفته‌اند، اعم از اینکه مهاجم، مسلمان باشد یا کافر.
- ۳- دفاع از هجوم بر خود، خواه بر ملت و کشورش باشد و خواه بر اهل و عیال و فرزندان، یا بر جان و یا اموالش.
- ۴- دفاع از مظلومان و مستضعفانی که مورد تجاوز قرار گرفته، دست کمک به سوی ما دراز کرده‌اند (همان).

اندیشه‌ی دفاعی

آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) پس از پایان جنگ ایران و عراق علی‌رغم اینکه ایران همچنان از سوی نیروهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تهدید می‌شد، بازدارندگی را به عنوان پایه‌ی اصلی دکتَرین نظام ایران نسبت به تهدیدات فزاینده تعیین نموده و رویکردی همه جانبه به مقوله‌ی دفاع دادند ایشان معتقد بودند: برای اعمال قدرت و تفوق بر دشمن، ابتدا بایستی به شناخت ضعف‌های دشمن و توانایی‌های خود پردازیم و سپس به تدوین راهبردی مناسب اقدام کنیم (فاسمی، ۱۳۹۱: ۶۹).

مؤلفه‌های دفاع آینده‌نگر

با تأمل و درک صحیح از تحلیل محتوای بیانات آیت‌الله خامنه‌ای و ماهیت قدرت سخت و نرم می‌توان حداقل هشت مؤلفه برای دفاع آینده‌نگر شناسایی کرد. در این الگو متغیرهای مستقل ابعاد دفاع آینده‌نگر شامل دیپلماسی منطقه‌ای، گفتمان‌سازی، راهبردهای دفاع ترکیبی، مواجهه فعالانه و کاربرد راهبرد و تاکتیک‌های مؤثر به صورت کل می‌باشد راهبرد دفاع آینده‌نگر به معنی مدیریت دفاع ترکیبی، مواجهه‌ی فعالانه و کاربرد راهبرد و تاکتیک‌های مؤثر به صورت کلی می‌باشد. راهبرد دفاع آینده‌نگر به معنی مدیریت بینه‌ی امکانات و تجهیزات، در راستای ارتقا، اثربخشی و کارآیی آنها و تعیین میزان استفاده از قدرت سخت و قدرت نرم و یا ترکیبی از آنها جهت مقابله با تهدیدات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای می‌باشد (حسنوی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴).

دیپلماسی دفاعی منطقه‌ای

بخشی از سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی است که به عنوان يك ابزار مهم در تحقق اهداف کلان کشور نقش آفرینی می‌کند (مینائی و دیگران، ۱۳۹۵: ۶۶). رهبری در این زمینه اعتقاد دارند که: ما باید در دیپلماسی موضع فعال داشته باشیم. بخصوص در مسائل منطقه که امروز مسائل بسیار پیچیده‌ای است؛ مسائل سوریه، عراق، لبنان، شمال آفریقا، افغانستان و پاکستان مسائل فوق‌العاده پیچیده‌ای است؛ خیلی لازم است که با دقت و هوشیاری وارد میدان شویم (امام خامنه‌ای، ۹۵/۶/۳).

دفاع ترکیبی

عبارت است از؛ چگونگی توزیع و به کارگیری منابع و مقدرات و ابزارهای ملی برای تأمین اهداف دفاعی (نوذری ۱۳۹۵: ۴۱) از دیدگاه رهبری اجزای راهبرد دفاعی شامل موارد ذیل می‌گردد: یکی سد دفاعی ملی است آن روحیه انقلابی و دینی مردم، یکی از آن سه عنصر اصلی حفظ امنیت کشور است؛ یکی همین تشکیلات نظامی ما و تشکیلات امنیتی ما است؛ یکی هم مسئله فنی ما و ابزارهای ما است، این‌ها در حفظ امنیت کشور خیلی تأثیر دارد. این که کشور بتواند از خودش دفاع بکند و این را دیگران بدانند که این قدرت دفاعی در کشور هست، این خیلی مهم است (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۶/۳).

دفاع عامل

عبارت است از بکارگیری مستقیم جنگ‌افزار، به منظور خنثی نمودن و یا کاهش اثرات عملیات خصمانه هوایی، زمینی، دریایی، نفوذی و خرابکارانه بر روی اهداف مورد نظر (علمداری، ۱۳۹۱: ۳).

دفاع غیرعامل

پدافند غیرعامل شاخه‌ای از مهندسی دفاع محسوب می‌شود و می‌توان این رشته را علم به کارگیری عوامل محیطی در خدمت دفاع تعریف کرد. در این بخش از مهندسی رزمی هر آنچه در محیط وجود دارد از جمله زمین، ساختمان‌ها، پوشش گیاهی، شرایط فیزیکی محیط مثل دما و نور می‌تواند به عنوان عناصر طراحی دفاعی قرار گیرد. از ویژگی‌های شاخص این شیوه عدم به کارگیری عامل انسانی در حین دفاع است. این ویژگی یعنی عدم مداخله نیروی انسانی خود زمینه‌ای است برای افزایش توان دفاع و مکمل قرار گرفتن پدافند غیرعامل با حرکت دفاعی نیروی انسانی (یعنی همجواری و پوشش‌دهی پدافند غیرعامل و پدافندعامل) (موحدی‌نیا، ۱۳۸۵: ۲۱).

تفاوت دفاع عامل و دفاع غیرعامل

تفاوت عمده این دو اصطلاح، در نوع اجرای پدافند است در پدافند عامل معمولاً نیروهای مسلح با استفاده از وسایل و تجهیزات نظامی و جنگی در مقابل حمله دشمن دفاع می‌نمایند، اما در پدافند غیرعامل بدون استفاده از امکانات و تجهیزات نظامی و با استفاده از اصول پدافندی، از وارد آمدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس و همچنین تلفات انسانی جلوگیری نموده و میزان تلفات

و خسارات را تا حد امکان کاهش می‌دهد (باغ شیخی، ۱۳۸۸). بنابراین پدافند عامل، معمولاً توسط افراد نظامی انجام خواهد شد ولی پدافند غیرعامل، چون نیازی به سلاح نیست هم افراد نظامی و هم افراد غیرنظامی می‌توانند کار به طور مختصر دفاع نظامی یا دفاع عامل یا همان پدافند عامل با دفاع را انجام دهند (سلیمانی، ۱۳۹۱: ۲۳).

پدافند غیرعامل

به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌گردد که مستلزم بکارگیری جنگ افراز نبوده و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان این خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد (علمداری، ۱۳۹۱: ۳).
تهدید

توانایی‌ها، نیت و اقدامات دشمنان بالفعل و بالقوه برای ممانعت از دستیابی خودی به مقاصد امنیتی است (عبداله‌خانی، ۱۳۸۶: ۸۴).

راهبرد

علم و فن توسعه و به کار بردن قدرت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی ملت، هنگام جنگ و صلح به منظور تأمین حداکثر حمایت از سیاست‌های ملی و افزایش احتمالات و نتایج مطلوب برای پیروزی و تقلیل احتمال شکست (عزتی، ۱۳۸۸: ۱۷).

امنیت نظامی

بدون تردید، قدرت ملی، روح کالبد مفهوم امنیت ملی است. امنیت نظامی نیز به عنوان اصلی‌ترین عنصر قدرت ملی محسوب می‌شود. در واقع عنصر نظامی‌گری، معیار نخبی می‌شود که به وسیله آن، میزان کلی پتانسیل اقتدار و توان (حفظ) امنیت ملی، سنجیده شده و مورد قضاوت قرار می‌گیرد. بدون تردید میزان اهمیت امنیت نظامی با نوع و تحولات تهدیدها ارتباطی مستقیم خواهد داشت. هر چه تهدیدها به سمت تهدیدهای سنتی سوق یابد، نوعی از امنیت نظامی متناسب آن شکل خواهد گرفت. گذشته از مباحث نظری، جهان در هر صورت و با هر شکلی از نظم امنیتی، به برقراری نوعی عنصر امنیت نظامی در سطح ملی و بین‌المللی نیازمند است (ریعی، زمانی، ۱۳۹۳: ۱۴۱).

موضوع اصلی امنیت نظامی، بر محور جنگ و ابزارهای زور، دور می‌زند. هدف مشخص امنیتی در این حوزه عبارت است از جلوگیری از بروز جنگ و در صورت واقع شدن، پیروزی در آن. لذا بخشی از مفهوم امنیت نظامی با رقابت تسلیحاتی درهم‌تنیده است. درهم‌تنیدگی امنیت نظامی و رقابت تسلیحاتی آن‌چنان پیشرفته است که بنا به اعتقاد بسیاری از پژوهش‌گران حوزه امنیت که بیان می‌دارند مفهوم امنیت نظامی با مفاهیمی چون رقابت تسلیحاتی و معمای امنیت یک دست و همسان شده است؛

چراکه بر طبق این مفهوم تلاش‌های دولت برای حفظ امنیت خویش ممکن است صرفاً انگیزه‌های دفاعی داشته باشد، اما در نظر دولت دیگر، انگیزه‌های تهاجمی تلقی می‌شود، ناامنی کشور اول افزایش می‌یابد و دولت را به اتخاذ معیارهای اصلاحی نظامی سوق داده و بدین وسیله باعث دور باطل در حوزه تأمین امنیت نظامی برای یکدیگر می‌شوند. لذا تا زمانی که برتری‌هایی یک کشور بر کشور دیگر راهبردی نظامی باشد، عنصر نظامی و تسلیحاتی، حرف آخر را در قدرت ملی خواهد زد (یگانگی، عباسی، ۱۳۹۹: ۵۲-۵۱).

قدرت ملی

مفهوم «قدرت ملی» معمولاً در دو حوزه خارجی و داخلی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در حوزه خارجی به تأثیرگذاری یک کشور بر محیط بین‌المللی از طریق قدرت نظامی، سیاسی و اقتصادی و در حوزه داخلی نیز به ظرفیت کشور در بهره‌گیری از منابع جامعه اطلاق می‌شود (محمدی، ۱۳۷۸: ۱۰۰).

گفتمان

به معنای نظام ارزش‌ها، قواعد و معانی در یک زمینه است که دارای تأثیرات مستقل بوده و بر کلیه ابعاد و جوانب حیات اجتماعی سایه می‌افکند (دهقانی فیروز آبادی، ۱۳۸۷: ۷۵).

دشمن‌شناسی

این مفهوم بیان‌گر ماهیتی درونی یا بیرونی است که به هر نحو ممکن در حرکت انسان به سوی خدا و رسیدن به نقطه کمال، ایجاد اختلال و انحراف می‌کند. نمی‌گذارد او هدف خلقتش را محقق کند (علامه، ۱۳۹۹: ۱۸).

تهدیدات نظامی

معمولاً تهدیدات نظامی در برنامه‌های امنیت ملی، از بالاترین اولویت برخوردارند. اقدام نظامی می‌تواند حاصل کار چند قرن در جنبه‌های دیگر را از بین ببرد. دست‌آوردهای ارزشمند در زمینه سیاست، هنر، صنعت، فرهنگ و همه جنبه‌های انسانی ممکن است با توسل به زور کنار زده شوند. به عبارت دیگر امکان دارد که دست‌آوردهای انسان با روش‌هایی غیر از آنچه موجب به‌وجود آمدن آنها شده، در معرض تهدید قرار بگیرد و نیاز به جلوگیری از تحقق این تهدیدات، فلسفه اصلی نقش حفاظتی- نظامی دولت را تشکیل می‌دهد. لذا همه دولت‌ها برای مقابله با خطر دارای نیروی نظامی دفاع یا اعمال تلافی جویانه خواه در قالب دفاع یا اعمال تلافی جویانه، هستند (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۴۳). بنابراین با وجود تهدیدات به‌خصوص تهدیداتی که متوجه حاکمیت ارضی و قلمرو سرزمین دولت‌ها است، جنگ کردن و پیروزی نظامی در آن، هنوز هم هدف محوری است (یگانگی، عباسی، ۱۳۹۹: ۵۲).

دفاع غیر نظامی

دفاع غیر نظامی تقلیل خسارات مالی و صدمات جانی وارده بر غیر نظامیان در جنگ یا در اثر حوادث طبیعی نظیر سیل، زلزله، طوفان، آتش فشان، آتش سوزی و خشکسالی می باشد، در منابع خارجی، وظایف دفاع غیر نظامی شامل چهار عنوان ذیل می باشد (همان: ۳)

۱. اقدامات پیشگیرانه و کاهش دهنده^۱

۲. آماده سازی و امداد رسانی^۲

۳. هشدار و اخطار^۳

۴. بازسازی مجدد^۴

قدرت نظامی

قدرت نظامی به قابلیت یک کشور در حفاظت و پدافند از منافع ملی در برابر خطر نفوذ و سلطه نظامی دشمنان خارجی گفته می شود. قدرت نظامی مجموعه ای از نیروهای مسلح یک کشور توأم با سایر عناصر قدرت ملی و توان زمامداران کشور در به کارگیری این نیروها برای پشتیبانی از اهداف و سیاست های دفاعی و امنیتی کشور است. قدرت نظامی به عنوان یکی از عناصر قدرت ملی و وسیله ای در اختیار دولت برای پشتیبانی از اهداف و سیاست های ملی است، لیکن نباید تصور شود که قدرت نظامی تنها ابزار نفوذ و تأثیرگذاری بر رفتار و اندیشه دیگر دولت ها است (جعفری نیا، اخباری، ۱۳۹۸: ۹۰).

رویکرد نوین نظامی

چنین به نظر می رسد که شرایط و روند جهانی را به سمتی می کشانند که عملاً به تضعیف مقوله امنیت دسته جمعی از رهگذر توجه به فن آوری های جدید مربوط به سلاح های کشتار جمعی، منجر می شود. معنای این ادعا آن است که نیروی نظامی بر خلاف گمان اولیه هم چنان - ولی در قالبی غیر سنتی - در معادلات امنیتی ایفای نقش می کند. توجه به نقش های غیر سنتی نیروی نظامی از جمله محورهای اصلی مطالعات امنیتی در قرن حاضر است که می طلبد در کنار سایر ابعاد امنیت ملی مورد توجه قرار گیرند. لازم به تذکر است که در حال حاضر این اقدامات را قدرت های بزرگ، سازمان های فراملی، سازمان های منطقه ای و یا جنبش ها و گروه هایی که قادر به ایفای نقش مؤثر در عرصه بین المللی هستند قرار است بر عهده داشته باشند. اگر چه ایده فوق از سوی طیف وسیعی از اندیشه گران غربی اظهار و تأیید شده است. به گونه ای که امروز از آن به عنوان یکی از اصول معادلات امنیت ملی یاد می شود اما نباید فراموش کرد که اکثر دولت مردان کشورهای جهان سومی و مستقل از این تفسیر که نوعی مداخله جویی را می رساند، انتقاد کرده و آن را مطابق با اصل مساوات واحدهای ملی در گستره بین المللی نمی دانند

1. Mitigation .
2. preparation
3. Response
4. Recovery

(همان: ۷). در این رویکرد جدید با توضیحات داده شده مهم‌ترین گونه‌های حضور نیروهای نظامی در معادلات امنیتی در سطح جهان را می‌توان به شرح زیر فهرست کرد:

۱. صیانت از صلح به روش سنتی

در این حالت نیروهای نظامی برای حائل شدن بین طرفین درگیر به منطقه عزیمت نموده، سعی در آرام نگاه داشتن اوضاع می‌نماید. حضور نیروهای سازمان ملل متحد در مناطقی چون قبرس از جمله این رسالت‌هاست (جعفری‌نیا و اخباری، ۱۳۹۸: ۱۱).

۲. اعمال فشار دسته‌جمعی

مقابله با اقدامات تجاوزگرانه برخی از دولت‌ها نسبت به سایر بازی‌گران از جمله کارکردهای نیروهای نظامی در دنیای مدرن می‌باشد که با هدف استقرار صلح و صیانت از امنیت صورت می‌پذیرد. عملیات نظامی نیروهای چند ملیتی در کویت از مصادیق بارز این رسالت است. البته گفتنی است که نیروهای چند ملیتی تا تهدیدی را متوجه منافع خود تلقی نکنند و یا منافعی برای خود تعریف نکنند هیچ‌گاه صرفاً برای برقراری صلح تنها، وارد عمل نمی‌شوند (همان، ۸).

۳. دیپلماسی بازدارنده

صرف حضور نیروهای نظامی وابسته به مجامع بین‌المللی، موجب می‌شود تا بازیگران سیاسی از تعرض به رقیب خود که در کنف حمایت نیروهای نظامی بین‌المللی است، چشم‌پوشی نمایند. در این حالت نیروهای نظامی وارد جنگ نمی‌شوند، اما با حضور خود از گسترش جنگ به سایر مناطق جلوگیری می‌نمایند. نمونه این امر را می‌توان در یوگسلاوی مشاهده کرد (همان: ۹).

۴. کنترل فعالیت‌های نظامی

تلاش سازمان‌های بین‌المللی برای کنترل برنامه عملی کشورهای مختلف در حوزه نظامی‌گری از جمله سیاست‌هایی است که می‌تواند در کاهش التهاب ناشی از تکثیر سلاح‌های مخرب مؤثر افتد. انجام این مهم به کمک نیروهای نظامی نیازمند است (همان).

پیشران

پیشران‌ها مهم‌ترین موضوعاتی هستند که در بین روندها، بیشترین تأثیر را در بروز تحول داشته و در مسیر شکل‌گیری آن تحول نقش برجسته‌ای ایجاد می‌نمایند (ساوه‌درودی، ۱۳۹۹: ۲۰).

روند

مجموع داده‌هایی است که در طول زمان دارای پیوستگی است (همان).

۳. روش تحقیق

تحقیق حاضر از حیث نوع، بنیادی و از حیث موضوع کاربردی است. برای گردآوری و تحلیل داده‌ها

نیز از روش تحلیل محتوای متن محور استفاده شده است. جامعه آماری شامل کل متن سند بیانیه گام دوم انقلاب می باشد که واژه دفاع و مشتقات آن استفاده گردیده و جامعه نمونه نیز تمام شمار انتخاب شده است. در روش تحلیل متن محور بیانیه، مؤلفه‌های مرتبط با دفاع به شرح زیر از منابع مرجع استخراج شده است:

تعریف دفاع عبارت است از؛ دفاع به مجموعه اقداماتی گفته می شود که انسان برای حفظ و حراست از حیات، اعتقادات، سرزمین و... در برابر خطراتی که او را تهدید می کند، انجام می دهد. در موضوع، «اندیشه دفاعی»، سازوکار فلسفی و واقع گرایانه در موضوع دفع دشمن و بازدارندگی مؤثر، یک قاعده مبنایی است که اقدامات دفاعی را هدایت می کند یا تحت تأثیر قرار می دهد و می تواند به عنوان راهنمای عمل یا مبنایی برای پایداری و مقاومت در برابر ظلم و تجاوز معرفی شود. بنابراین، فایده و دستاورد عمده تعیین اصول در مقوله دفاعی، پی ریزی شالوده‌ای است که بتوان با اتکالی به آن، ساختارهای لازم و مستحکم دفاعی و بازدارنده را ایجاد کرد تا این اصول بنیادین، استحکام روبنای آن را تضمین کند (نصرآبادی، واثق، ۱۳۹۵: ۹۴).

۱. در اولین گام مؤلفه‌های مرتبط و مؤثر بر دفاع از تعریف فوق استخراج گردید که شامل کلمات زیر است:

حراست، حراست از حیات، حراست از اعتقادات، حراست از سرزمین، تهدید، اندیشه دفاعی، دفع دشمن، بازدارندگی مؤثر، پایداری و مقاومت، در برابر ظلم و تجاوز، بازدارنده، اصول بنیادین

۲. در گام دوم از ۵ خبره حوزه دفاعی طی پرسشی، سؤال گردید مؤلفه‌های مرتبط با دفاع را مطرح نمایند که پاسخ یادشدگان به شرح زیر تحصیل گردید:

۱-۲- جهاد، جنگ، مقاومت، عملیات، بازدارندگی، مقابله با دشمن، امنیت کشور

۲-۲- تهدید کشور، دفع خطر، قدرت هوشمند، اقتدار

۳-۲- حفظ ارزش‌های حیاتی، شهید و شهادت، مجاهدت، منافع ملی

۴-۲- تمامیت ارضی، دفاع از استقلال، دفاع از شرف و عزت، دفاع از حیثیت

۵-۲- بازدارندگی، امنیت پایدار، تهاجم، ایثار و شجاعت

در ادامه جملاتی که کلمات بالا در متن بیانیه در آنها قرار دارد استخراج و در جدول شماره یک در قسمت متن درج دلالت دفاعی و اصطلاح مرتبط استخراج می گردد.

ردیف	متن مستخرجه از بیانیه	دلالتهای دفاعی	کد معنایی	کد اختصاصی
۱	انقلاب پُر شکوه ملت ایران... تنها انقلابی است که یک چله‌ی پُرافتخار را بدون خیانت به آرمان‌هایش پشت سر نهاده و در برابر همه‌ی وسوسه‌هایی که غیر قابل مقاومت به نظر می‌رسیدند، از کرامت خود و اصالت شعارهایش صیانت کرده و ...	چهل سال دفاع پُرافتخار از انقلاب و آرمان‌های آن	پارادایم دفاعی	A1
		مقاومت در برابر وسوسه‌های دشمن	راهبرد دفاعی	B1
		صیانت از شعارها و کرامت انقلابی خود	راهبرد دفاعی	B2
۲	اکنون... یکی از آن دو کانون دشمنی ناپود شده و دیگری با مشکلاتی که خبر از نزدیکی احتضار می‌دهند، دست‌وپنجه نرم می‌کند!	تهدید اول انقلاب (سوسیالیزم) ناپود شده است.	تهدیدشناسی	C1
		تهدید دوم انقلاب (لیبرالیسم) در مشکلات متعددی غرق شده است	تهدیدشناسی	C2
		آینده‌نگری از وضعیت تهدید دوم	تهدیدشناسی	C3
۳	انقلاب اسلامی پس از نظام‌سازی، به رکود و خموشی دچار نشده و نمی‌شود و میان جوشش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی تضاد و ناسازگاری نمی‌بیند، بلکه از نظریه‌ی نظام انقلابی تا ابد دفاع می‌کند.	رکود و خموشی باعث سستی نظام می‌گردد.	آسیب‌شناسی	D1
		تضاد و ناسازگاری میان نظام سیاسی و نظام اجتماعی آسیب‌ساز می‌باشد.	آسیب‌شناسی	D2
		دفاع از نظریه نظام انقلابی از اصول پایداری انقلاب است.	راهبرد دفاعی	B3
۴	جمهوری اسلامی، متحجر و در برابر پدیده‌ها و موقعیتهای نو به نو، فاقد احساس و ادراک نیست، اما به اصول خود بشدت پایبند و به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان بشدت حساس است. با خطوط اصلی خود هرگز بی‌مبالاتی نمی‌کند.	تحجر در مسیر انقلاب از عوامل آسیب‌زا است.	آسیب‌شناسی	D3
		پایبندی به اصول انقلاب یکی از عوامل پایداری است.	راهبرد دفاعی	B4
		حساسیت انقلاب به مرزبندی مشخص با دشمن و رقیبان از عوامل پایداری انقلاب است.	راهبرد دفاعی	B5

ردیف	متن مستخرجه از بیانیه	دلالت دفاعی	کد معنایی	کد اختصاصی
۵	انقلاب اسلامی ملت ایران... مرتکب افراط‌ها و چپ‌روی‌هایی که مایه‌ی ننگ بسیاری از قیام‌ها و جنبش‌ها است، نشده است... پس از حمله‌ی دشمن از خود دفاع کرده و البته ضربت متقابل را محکم فرود آورده است.	افراط و تفریط باعث آسیب به پایه‌های انقلاب و نظام است	آسیب‌شناسی	D4
		ویژگی دفاعی انقلاب در برابر تجاوز دشمن ضربت متقابل است.	راهبرد دفاعی	B6
۶	این انقلاب از آغاز تا امروز نه بی‌رحم و خون‌ریز بوده و نه منفعل و مردّد. با صراحت و شجاعت در برابر زورگویان و گردن‌کشان ایستاده و از مظلومان و مستضعفان دفاع کرده است.	بی‌رحمی و خون‌ریز بودن باعث سست شدن پایه‌های انقلاب و نظام می‌گردد.	آسیب‌شناسی	D5
		منفعل و مردّد بودن باعث سست شدن پایه‌های انقلاب و نظام می‌گردد	آسیب‌شناسی	D6
		انقلاب با قدرت در برابر زورگویان ایستاده و از مظلومان دفاع می‌نماید.	راهبرد دفاعی	B7
۷	... باید گذشته را درست شناخت و از تجربه‌ها درس گرفت؛ اگر از این راهبرد غفلت شود، دروغ‌ها به جای حقیقت خواهند نشست و آینده مورد تهدیدهای ناشناخته قرار خواهد گرفت. دشمنان انقلاب با انگیزه‌ای قوی، تحریف و دروغ‌پردازی درباره‌ی گذشته و حتی زمان حال را دنبال می‌کنند و از پول و همه‌ی ابزارها برای آن بهره می‌گیرند. رهزنان فکر و عقیده و آگاهی بسیاریند؛ حقیقت را از دشمن و پیاده‌نظامش نمی‌توان شنید.	در صورت عدم شناخت صحیح گذشته دروغ‌ها به جای حقیقت نشسته و تهدید ناشناخته شکل خواهد گرفت.	تهدیدشناسی	C3
		تحریف و دروغ‌پردازی یکی از اقدامات دشمن است.	تهدیدشناسی	C4
		پیاده‌نظام نیز همانند دشمن اقدام به تحریف و دروغ‌پردازی می‌نماید.	آسیب‌شناسی	D7

ردیف	متن مستخرجه از بیانیه	دلالت دفاعی	کد معنایی	کد اختصاصی
۸	اگر نبود قدرت عظیم ایمان و انگیزه‌ی این ملت و رهبری آسمانی و تأییدشده‌ی امام عظیم‌الشأن ما، تاب آوردن در برابر آن همه خصومت و شقاوت و توطئه و خیانت، امکان‌پذیر نمی‌شد.	قدرت عظیم ایمان یکی از اصول پایداری انقلاب است.	راهبرد دفاعی	B8
		انگیزه ملت باعث استحکام نظام و انقلاب در برابر دشمن شده است.	راهبرد دفاعی	B9
		رهبری آسمانی امام راحل(ره) از اصول ثابت و ماندگار در پایداری انقلاب می‌باشد	راهبرد دفاعی	B10
۹	انقلاب ثبات و امنیت کشور و تمامیت ارضی و حفاظت از مرزها را که آماج تهدید جدی دشمنان قرار گرفته بود ضمانت کرد و معجزه‌ی پیروزی در جنگ هشت‌ساله و شکست رژیم بعثی و پشتیبانان آمریکایی و اروپایی و شرقی‌اش را پدید آورد.	انقلاب تمامیت ارضی و حفاظت از مرزها را ضمانت کرد	راهبرد دفاعی	B11
		انقلاب پیروزی در جنگ هشت‌ساله و شکست رژیم بعثی را پدید آورد	راهبرد دفاعی	B12
۱۰	تسلیم‌ناپذیری و صیانت و پاسداری از انقلاب و عظمت و هیبت الهی آن و ... خصوصیت شناخته‌شده‌ی ایران و ایرانی بویژه جوانان این مرز و بوم به‌شمار می‌رفته است.	تسلیم‌ناپذیری از عوامل سرافرازی ایران اسلامی است	راهبرد دفاعی	B13
		صیانت از انقلاب یکی از عوامل ماندگاری و مقاومت در برابر استکبار است	راهبرد دفاعی	B14
۱۱	ایران مقتدر، امروز هم مانند آغاز انقلاب با چالش‌های مستکبران روبه‌رو است اما با تفاوتی کاملاً معنی‌دار... امروز چالش بر سر حضور ایران مقتدر در مرزهای رژیم صهیونیستی و برچیدن بساط نفوذ نامشروع آمریکا از منطقه‌ی غرب آسیا و حمایت جمهوری اسلامی از مبارزات مجاهدان فلسطینی در قلب سرزمین‌های اشغالی و دفاع از پرچم برافراشته‌ی حزب‌الله و ...	حضور در مرزهای رژیم صهیونیستی از عوامل اقتدار انقلاب و کشور است.	راهبرد دفاعی	B15
		برچیدن بساط نامشروع آمریکا در منطقه غرب آسیا از عوامل اقتدار انقلاب و کشور است.	راهبرد دفاعی	B16
		حمایت از فلسطین و حزب‌الله از عوامل اقتدارساز است.	راهبرد دفاعی	B17

ردیف	متن مستخرجه از بیانیه	دلالت دفاعی	کد معنایی	کد اختصاصی
۱۲	... امروز مشکل آمریکا جلوگیری از انتقال سلاح‌های پیشرفته‌ی ایرانی به نیروهای مقاومت است... امروز برای مقابله‌ی سیاسی و امنیتی با جمهوری اسلامی، خود را محتاج به یک ائتلاف بزرگ از ده‌ها دولت معاند یا مرعوب میبیند.	ارسال تجهیزات به نیروهای مقاومت از مؤلفه‌های قدرت و اقتدار است.	راهبرد دفاعی	B18
		دشمن برای مقابله سیاسی و امنیتی با ایران به دنبال ائتلاف‌های منطقه‌ای و بین‌المللی است.	تهدیدشناسی	C5
		مأیوس نمودن مردم و مسئولان یکی از شیوه‌های دشمن است.	تهدیدشناسی	C6
۱۳	خبرهای دروغ، تحلیل‌های مغرضانه، وارونه نشان دادن واقعیت‌ها، پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش، بزرگ کردن عیوب کوچک و کوچک نشان دادن یا انکار محسنات بزرگ، برنامه‌ی همیشگی هزاران رسانه‌ی صوتی و تصویری و اینترنتی دشمنان ملت ایران است؛ و البته دنباله‌های آنان در داخل کشور نیز قابل مشاهده‌اند... شما جوانان باید پیش‌گام در شکستن این محاصره‌ی تبلیغاتی باشید.	دشمن از خبرهای دروغ و تحلیل‌های مغرضانه برای رسیدن به اهداف خود استفاده می‌کند.	تهدیدشناسی	C7
		یکی از روش‌های دشمن برای رسیدن به اهدافش وارونه نشان دادن واقعیت‌ها است.	تهدیدشناسی	C8
		دشمن از شیوه پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش برای رسیدن به اهدافش در ایران استفاده می‌نماید.	تهدیدشناسی	C9
		بزرگ کردن عیوب و انکار محسنات از روش‌های دشمن برای رسیدن به مقاصد سوء خود است.	تهدیدشناسی	C10
		افرادی که در کشور از آزادی سوءاستفاده نموده و در مسیر دشمن حرکت می‌کنند و دنباله‌های آنان هستند.	آسیب‌شناسی	D8
		دشمن کشور ما را در محاصره تبلیغاتی قرار داده است	تهدیدشناسی	C11

ردیف	متن مستخرجه از بیانیه	دلالتهای دفاعی	کد معنایی	کد اختصاصی
۱۴	سنگ بنای یک انقلاب علمی در کشور گذاشته شده و ... به پاخیزید و دشمن بدخواه و کینه توز را که از جهاد علمی شما بشدت بیمناک است ناکام سازید.	دشمن این انقلاب بدخواه و کینه توز است.	تهدیدشناسی	C12
		جهاد علمی از مؤلفه های مقابله با دشمن است.	راهبرد دفاعی	B19
۱۵	ابزارهای رسانه ای پیشرفته و فراگیر ... هم اکنون تهاجم روزافزون دشمنان به دل های پاک جوانان و نوجوانان و حتی نونهالان با بهره گیری از این ابزارها را به چشم خود می بینیم. دستگاه های مسئول حکومتی در این باره وظایفی سنگین بر عهده دارند که باید هوشمندانه و کاملاً مسئولانه صورت گیرد. و ... برنامه های کوتاه مدت و میان مدت جامعی تنظیم و اجرا شود.	کانون های ضد اخلاق و معنویت با ابزارهای رسانه ای پیشرفته دل های پاک جوانان ما را هدف گرفته است.	تهدیدشناسی	C13
		دل های جوانان هدف اصلی حمله شناختی دشمن است.	تهدیدشناسی	C14
		در برخورد با اقدامات دشمن بایستی نهادها هوشمندانه با برنامه کوتاه مدت و میان مدت وارد کار شوند.	راهبرد دفاعی	B20
۱۶	اقتصاد قوی، نقطه ی قوت و عامل مهم سلطه ناپذیری و نفوذ ناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطه ی ضعف و زمینه ساز نفوذ و سلطه و دخالت دشمنان است. فقر و غنا در مادیات و معنویات بشر، اثر می گذارد.	اقتصاد قوی با سلطه ناپذیری و نفوذ دشمن به کشور مقابله می کند.	راهبرد دفاعی	B21
		اقتصاد ضعیف باعث نفوذ و سلطه دشمن می شود.	تهدیدشناسی	C15
۱۷	چالش بیرونی تحریم و وسوسه های دشمن است که در صورت اصلاح مشکل درونی، کم اثر و حتی بی اثر خواهد شد. چالش درونی عبارت از عیوب ساختاری و ضعف های مدیریتی است.	تحریم و وسوسه های دشمن چالش بیرونی است.	تهدیدشناسی	C16
		ضعف های اقتصادی و عیوب ساختاری از چالش های درونی است.	آسیب شناسی	D9

ردیف	متن مستخرجه از بیانیه	دلالت دفاعی	کد معنایی	کد اختصاصی
۱۸	مجاهدتهای جوانان در میدان‌های سخت از جمله دفاع مقدّس، با ذکر و دعا و روحیه‌ی برادری و ایثار همراه شد و ماجراهای صدر اسلام را زنده و نمایان در برابر چشم همه نهاد. پدران و مادران و همسران با احساس وظیفه‌ی دینی از عزیزان خود که به جبهه‌های گوناگون جهاد می‌شتافتند دل کردند و سپس، آنگاه که با پیکر خون‌آلود یا جسم آسیب‌دیده‌ی آنان روبه‌رو شدند، مصیبت را با شکر همراه کردند.	مجاهدتهای جوانان در دفاع مقدّس، ماجراهای صدر اسلام را زنده و نمایان در برابر چشم همه نهاد.	الگوسازی	E1
		پدران و مادران و همسران شهیدان و جانبازان ... مصیبت را با شکر همراه کردند.	الگوسازی	E2
۱۹	در مورد آمریکا حلّ هیچ مشکلی متصور نیست و مذاکره با آن جز زیان مادی و معنوی محصولی نخواهد داشت.	نحوه مقابله با دشمن بزرگ (انقلاب آمریکا)	راهبرد دفاعی	B22
۲۰	عزّت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن: این هر سه، شاخه‌هایی از اصل «عزّت، حکمت، و مصلحت» در روابط بین‌المللی‌اند... تحرّک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه‌ی آمریکا و صهیونیسم؛ شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا و زمین گیر شدن همکاران خائن آنها در منطقه...	مرزبندی با دشمن شاخه‌هایی از اصل عزت، حکمت و مصلحت بوده و از اصول انقلاب در صحنه بین‌الملل است.	راهبرد دفاعی	B23
		مقاومت الگویی در برابر آمریکا و صهیونیسم.	راهبرد دفاعی	B24

ردیف	متن مستخرجه از بیانیه	دلالتهای دفاعی	کد معنایی	کد اختصاصی
۲۱	امروز ملت ایران علاوه بر آمریکای جنایت کار، تعدادی از دولت های اروپایی را نیز خدعه گر و غیرقابل اعتماد می داند. دولت جمهوری اسلامی باید مرزبندی خود را با آنها با دقت حفظ کند؛ از ارزش های انقلابی و ملی خود، یک گام هم عقب نشینی نکند؛ از تهدیدهای پوچ آنان نهراسد؛ و در همه حال، عزت کشور و ملت خود را در نظر داشته باشد ...	دفاع از ارزش های انقلابی و ملی جزو اصول نظام است	راهبرد دفاعی	B25
		دشمن با تهدیدهای پوچ به دنبال ایجاد هراس و رسیدن به اهداف خود است.	تهدیدشناسی	C17

۴. تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

یافته های تحقیق به استناد جدول فوق در پنج موضوع در پاسخ به پنج سؤال فرعی تیربندی و تجزیه و تحلیل می گردد:

۱. پارادایم دفاعی (پاسخ سؤال یک فرعی)

در این پژوهش پارادایم دفاعی با کد اختصاصی A نمایش داده شده است. آنچه در جدول زیر به استناد جدول معنایی تحصیل گردید، پارادایم یا دوره و زمان دفاعی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) دوره ۴۰ ساله انقلاب است نه صرفاً دوره ۸ ساله دفاع مقدس، لذا این استنباط از سند دارای افق بلندمدت و همه جانبه است.

ردیف	دلالتهای معنایی	کد اختصاصی	محتوای دفاعی
۱	پارادایم دفاعی	A	چهل سال دفاع پر افتخار از انقلاب و آرمان های آن

۲. راهبرد دفاعی (پاسخ سؤال دو فرعی)

راهبرد دفاعی در این پژوهش با کد اختصاصی B نمایش داده شده است. محتوای دفاعی در حوزه راهبرد دفاعی شامل ۲۵ راهبرد در بیانیه گام دوم می باشد که به روش تحلیل محتوای متن محور راهبردها استخراج و به شرح جدول زیر می باشد.

ردیف	دلالت معنایی	کد اختصاصی	محتوای دفاعی
۱	راهبرد دفاعی	B1	مقاومت در برابر وسوسه‌های دشمن
۲	راهبرد دفاعی	B2	صیانت از شعارها و کرامت انقلابی
۳	راهبرد دفاعی	B3	دفاع از نظریه نظام انقلابی از اصول پایداری انقلاب
۴	راهبرد دفاعی	B4	پایبندی به اصول انقلاب
۵	راهبرد دفاعی	B5	مرزبندی شفاف با دشمن و رقیبان
۶	راهبرد دفاعی	B6	ضربت متقابل به دشمن متجاوز
۷	راهبرد دفاعی	B7	دفاع از مظلومان جهان
۸	راهبرد دفاعی	B8	قدرت عظیم ایمان مردم (تکیه به ایمان مردم)
۹	راهبرد دفاعی	B9	انگیزه ملت (تکیه به انگیزه ملت)
۱۰	راهبرد دفاعی	B10	رهبری آسمانی امام راحل (ره) (همراهی با ولایت فقیه)
۱۱	راهبرد دفاعی	B11	انقلاب ضامن تمامیت ارضی و حفاظت از مرزها (تکیه به انقلاب)
۱۲	راهبرد دفاعی	B12	انقلاب عامل پیروزی در جنگ هشت‌ساله (بهره‌گیری از اصول انقلاب)
۱۳	راهبرد دفاعی	B13	تسلیم‌ناپذیری
۱۴	راهبرد دفاعی	B14	صیانت از انقلاب
۱۵	راهبرد دفاعی	B15	حضور در مرزهای رژیم صهیونیستی
۱۶	راهبرد دفاعی	B16	برچیدن بساط نامشروع آمریکا از منطقه غرب آسیا
۱۷	راهبرد دفاعی	B17	حمایت از فلسطین و حزب‌الله
۱۸	راهبرد دفاعی	B18	ارسال تجهیزات و سلاح به نیروهای مقاومت
۱۹	راهبرد دفاعی	B19	جهاد علمی
۲۰	راهبرد دفاعی	B20	اقدام هوشمندانه در برخورد با دشمن
۲۱	راهبرد دفاعی	B21	اقتصاد قوی برای مقابله با نفوذ دشمن
۲۲	راهبرد دفاعی	B22	عدم مذاکره با آمریکا
۲۳	راهبرد دفاعی	B23	اصل عزت، حکمت و مصلحت در صحنه بین‌الملل
۲۴	راهبرد دفاعی	B24	مقاومت در برابر آمریکا و صهیونیسم
۲۵	راهبرد دفاعی	B25	دفاع از ارزش‌های انقلابی و ملی

۳. تهدیدشناسی (پاسخ سؤال سه فرعی)

تهدیدشناسی در این پژوهش با کد اختصاصی C نمایش داده شده است. محتواهای دفاعی در حوزه تهدیدشناسی شامل ۱۷ محور در بیانیه گام دوم می‌باشد که به روش تحلیل محتوای متن‌محور، مؤلفه‌ها استخراج شده است:

ردیف	دلالت معنایی	کد اختصاصی	محتوای دفاعی
۱	تهدیدشناسی	C1	تهدید اول انقلاب (سوسیالیزم) که نابود شده است.
۲	تهدیدشناسی	C2	تهدید دوم انقلاب (لیبرالیسم)
۳	تهدیدشناسی	C3	آینده‌نگری از وضعیت تهدید دوم (تهدید دوم رو به اضمحلال و نابودی)
۴	تهدیدشناسی	C4	تحریف و دروغ‌پردازی
۵	تهدیدشناسی	C5	اتتلاف‌های منطقه‌ای و بین‌المللی دشمن
۶	تهدیدشناسی	C6	مأیوس نمودن مردم و مسئولین
۷	تهدیدشناسی	C7	اشاعه خبرهای دروغ و تحلیل‌های مغرضانه
۸	تهدیدشناسی	C8	وارونه نشان دادن واقعیت‌ها
۹	تهدیدشناسی	C9	پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش
۱۰	تهدیدشناسی	C10	بزرگ کردن عیوب و انکار محسنات
۱۱	تهدیدشناسی	C11	محاصره تبلیغاتی
۱۲	تهدیدشناسی	C12	بدخواه و کینه‌توزی دشمن
۱۳	تهدیدشناسی	C13	کانون‌های ضداخلاق و معنویت با ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته
۱۴	تهدیدشناسی	C14	دل‌های جوانان هدف اصلی حمله شناختی دشمن (هدف تهدید: دل‌های پاک جوانان)
۱۵	تهدیدشناسی	C15	اقتصاد ضعیف باعث نفوذ و سلطه دشمن
۱۶	تهدیدشناسی	C16	تحریم و وسوسه‌های دشمن
۱۷	تهدیدشناسی	C17	تهدیدهای پوچ و توخالی دشمن

۴. آسیب‌شناسی (پاسخ سؤال چهار فرعی)

آسیب‌شناسی در این پژوهش با کد اختصاصی D نمایش داده شده است. محتوای دفاعی در حوزه آسیب‌شناسی شامل ۹ محور در بیانیه گام دوم می‌باشد که به روش تحلیل محتوای متن محور، مؤلفه‌ها استخراج شده است:

ردیف	دلالت معنایی	کد اختصاصی	محتوای دفاعی
۱	آسیب‌شناسی	D1	رکود و خموشی
۲	آسیب‌شناسی	D2	تضاد و ناسازگاری میان نظام سیاسی و نظام اجتماعی
۳	آسیب‌شناسی	D3	تحجر
۴	آسیب‌شناسی	D4	افراط و تفریط
۵	آسیب‌شناسی	D5	بی‌رحم و خون‌ریز بودن

ردیف	دلالت معنایی	کد اختصاصی	محتوای دفاعی
۶	آسیب شناسی	D6	منفعل و مردد بودن
۷	آسیب شناسی	D7	تحریف و دروغ پردازی پیاده نظام دشمن در داخل کشور
۸	آسیب شناسی	D8	سوء استفاده افرادی که در مسیر دشمن حرکت می کنند و دنباله های آنان هستند.
۹	آسیب شناسی	D9	ضعف های اقتصادی و عیوب ساختاری

۵. الگوسازی (پاسخ سؤال پنج فرعی)

الگوسازی در این پژوهش با کد اختصاصی E نمایش داده شده است. محتواهای دفاعی در حوزه الگوسازی شامل ۲ محور در بیانیه گام دوم می باشد که به روش تحلیل محتوای متن محور، مؤلفه ها استخراج شده است:

ردیف	دلالت معنایی	کد اختصاصی	محتوای دفاعی
۱	الگوسازی	E1	جوانان
۲	الگوسازی	E2	پدران و مادران و همسران شهیدان و جانبازان ...

[illegible]

کالبدشکافی دلالت‌های دفاعی بیانیه گام دوم انقلاب با این نگاه متفاوت به بیانیه آغاز می‌گردد که نگاه سند به دفاع شامل پارادایم ۴۰ ساله می‌باشد، با این مضمون دفاع سند صرفاً دفاع سخت افزاری یک‌بعدی نیست بلکه دفاع چندبعدی و البته هم در حوزه سخت و هم در حوزه نرم است بر این اساس این اندیشه دفاعی دارای ابعاد ایجابی و سلبی می‌باشد.

راهبردهای این اندیشه دفاعی در ۲۵ محور مطرح گردیده و در یک نگاه شامل: مقاومت در برابر وسوسه‌های دشمن، صیانت از شعارها و کرامت انقلابی، دفاع از نظریه نظام انقلابی، پابندی به اصول انقلاب، حساسیت به مرزبندی با دشمن، ضربت متقابل به دشمن، دفاع از مظلومان، قدرت عظیم ایمان مردم، انگیزه ملت، رهبری امام راحل(ره)، انقلاب ضامن پیروزی در جنگ هشت‌ساله، تسلیم‌ناپذیری، صیانت از انقلاب، حضور در مرزهای رژیم صهیونیستی، برچیدن بساط نامشروع آمریکا در منطقه غرب

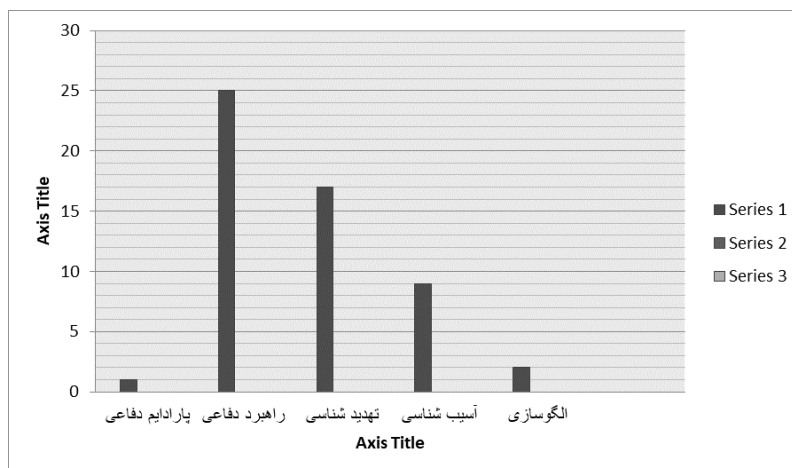
آسیا، حمایت از فلسطین و حزب الله، ارسال تجهیزات به نیروهای مقاومت، جهاد علمی، اقدام هوشمندانه نهادهای اقتصاد قوی، عدم مذاکره با آمریکا، اصل عزت، حکمت و مصلحت در صحنه بین‌الملل، مقاومت در برابر آمریکا و صهیونیسم.

تهدیدهای حوزه دفاعی در بیانیه گام دوم در ۱۷ محور مطرح شده است که در یک نگاه شامل: تهدید اول انقلاب، سوسیالیزم (که نابود شده است)، تهدید دوم انقلاب (لیبرالیسم)، تهدید دوم نیز رو به اضمحلال و نابودی است،

تخریف و دروغ‌پردازی، ائتلاف‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، مأیوس نمودن مردم و مسئولان، خبرهای دروغ و تحلیل‌های مغرضانه، محاصره تبلیغاتی، وارونه نشان دادن واقعیت‌ها، پنهان کردن جلوه‌های امیدبخش، بزرگ کردن عیوب و انکار محسنات از شیوه‌های تهدید دشمن است، دشمن این انقلاب بدخواه و کینه‌توز بوده و با کانون‌های ضداخلاق و معنویت و با ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته دل‌های پاک جوانان ما را هدف گرفته، اقتصاد، تحریم و وسوسه‌های دشمن ضعیف باعث نفوذ و سلطه دشمن می‌شود. چالش بیرونی است.

آسیب‌شناسی در حوزه دفاعی با ۹ مؤلفه در بیانیه مطرح شده است که در یک نگاه شامل: رکود و خموشی، تضاد و ناسازگاری میان نظام سیاسی و نظام اجتماعی داخل کشور، تخریب در مسیر انقلاب، افراط و تفریط، بی‌رحمی و خونریز بودن، منفعل و مردود بودن، تخریف و دروغ‌پردازی پیاده نظام دشمن، سوءاستفاده از آزادی افرادی که در مسیر دشمن حرکت می‌کنند، ضعف اقتصادی و عیوب ساختاری در الگوهای حوزه دفاعی نیز جوانان، پدران و مادران و همسران شهیدان و جانبازان به عنوان شاخص‌ترین

در یک نگاه تحلیلی مؤلفه‌های دفاعی بیانیه دارای وضعیت زیر می‌باشند:

همان‌گونه که در نمودار مشخص است راهبرد دفاعی با ۲۵ مؤلفه و تهدیدات دفاعی با ۱۷ مؤلفه بیشتر از سایر مؤلفه‌ها مورد تأکید و تکرار در بیانیه قرار گرفته‌اند؛ لذا فرماندهان و مدیران نیروهای مسلح بایستی با برنامه‌ریزی لازم راهبردهای دفاعی سند را برابر تحلیل محتوای متن محور انجام شده در پژوهش حاضر در دستور کار در فرایند و روند تنظیم اهداف و برنامه‌های سالیانه یگان‌های نظامی قرار دهند تا در کم‌ترین زمان ممکن دغدغه‌های فرماندهی معظم کل قوا در متن سند اجرایی گردد.

۷. پیشنهادها:

۱. با عنایت به اینکه راهبرد دفاعی و تهدیدات دفاعی بیشترین مؤلفه‌ها را در بیانیه به خود اختصاص داده‌اند، بخش‌های مسئول در نیروهای مسلح با قید فوریت به این دو موضوع توجه خاص نمایند.

۲. معاونت طرح و برنامه نیروهای مسلح، مؤلفه‌های استخراج شده را در برنامه‌های سالیانه سازمان‌های نظامی پیش‌بینی و برنامه‌ریزی نمایند.

منابع

- قرآن کریم
- امام خمینی (ره)، (۱۴۰۴) تحریر الوسیله.
- مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، سایت معظم له.
- یوزان، باری (۱۳۷۸). **مردم، دولت ها و هراس**، تهران: نشر مطالعات راهبردی.
- باقری دولت آبادی، علی-اکبری، محمد (۱۳۹۷). **استراتژی دفاع در عمق راهبردی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مطالعه موردی سوریه)** دوفصلنامه سیاست و روابط بین الملل - شماره ۲ - ص ۱۲۱-۱۴۳
- حسینی، رضا و همکاران (۱۳۹۳)، مجموعه مقالات دومین همایش تبیین اندیشه های دفاعی امام خامنه ای، تهران: اداره عقیدتی سیاسی دانشگاه مالک اشتر.
- جعفری نیا، عباس؛ اخباری، محمد؛ مرادیان، محسن (۱۳۹۸)؛ **تحلیل شاخص های قدرت نظامی واحد های سیاسی- جغرافیایی در عرصه نظام بین الملل**، فصلنامه علمی پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، سال یازدهم، شماره ۳، ص ۴۶۵-۴۴۵.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال (۱۳۸۷) **چارچوب مفهوم برای ارزیابی سیاست خارجی ج.ا.ا**، تهران: دفتر گسترش تولید علم
- ربیعی، علی؛ زمانی، محمدرضا (۱۳۸۳)؛ **نظریه های امنیت ملی در جهان سوم**، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۲۶.
- سلیمانی، محمود (۱۳۹۱)؛ **پدافند غیر عامل و مقاومت ملی پایدار**، تهران: نشر آیین تربیت .
- ساوه درودی، مصطفی (۱۳۹۹). **جامعه اطلاعاتی در مسیر گام دوم انقلاب**، تهران: دانشکده علوم و فنون فارابی
- سلامی، حسین- یداهی، رضا (۱۳۹۶). **ارائه الگوی دفاعی حاکم بر اندیشه های حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی)**، تهران: فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۶۹، ص ۵-۳۲
- عبدالله خانی، علی (۱۳۷۲). **نظریه های امنیت مقدمه ای بر طرح ریزی دکترین امنیت ملی**، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر
- عبدالله خانی، علی (۱۳۷۶). **تهدیدات امنیت ملی (شناخت و روش)**، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر
- عزتی، علی (۱۳۷۲). **ژئواستراتژی**، تهران: نشر سمت
- علامه، سید هادی (۱۳۹۹). **اطلاعات در گام دوم انقلاب اسلامی ایران**، تهران: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی
- علمداری/ پایگاه اطلاع رسانی پدافند غیر عامل، پدافند غیر عامل، paydarymelli.ir، آبان ۱۳۹۹، ۱۳۹۱.
- عبیوضی، محمدرحیم (۱۳۹۷). **مؤلفه های مدل مطلوب آینده نگاری راهبردی در حوزه ژئوپلیتیک دفاعی ایران مبتنی بر اندیشه های مقام معظم رهبری ۱۳۹۷**، تهران: همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه ای (مدظله العالی)

- قریب، محمد (۱۳۷۵). فرهنگ لغات قرآن، قم: حوزه علمیه
 - قاسمی، فرهاد (۱۳۹۱)، اصول روابط بین الملل، چاپ چهارم، تهران: نشر میزان.
 - موحدی نیا، جعفر (۱۳۸۵)؛ مفاهیم نظری و عملی دفاع غیر عامل، سپاه پاسداران: مرکز برنامه ریزی و تالیف کتاب های درسی، چاپ اول.
 - میرحسینی، سید محسن- پور اصل، رحیم (۱۳۹۷) مولفه های اندیشه های دفاعی امام خامنه ای (مدظله العالی) در بعد منطقه ای، تهران: همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه ای (مدظله العالی)
 - محمدی، حسین (۱۳۸۷)؛ قدرت نظامی و مولفه های آن، فصلنامه مدیریت نظامی، سال نهم، شماره ۱۱۸، ۳۱-۹۷.
 - نوزدی، فضل اله (۱۳۹۵)، تعیین علایق ژئوپلیتیک بازیگران حوزه دریای عمان و تاثیر آن بر تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ا، مجله سیاست دفاعی، سال بیست و چهارم، شماره ۹۵، ص ۷۲-۳۵.
 - یگانگی، سید کامران؛ عباپی، پریسا (۱۳۹۹)؛ ارائه مدل مفهومی و سیستماتیک از امنیت ملی، فصلنامه پژوهشنامه مدیریت و مهندسی صنایع، سال دوم، شماره ۳، ص ۵۷-۴۷.
- مصاحبه
- سرهنگ علی جعفری، دانشگاه عالی دفاع ملی
 - سرهنگ رضا نعمتی، دانشگاه عالی دفاع ملی
 - سرهنگ محمد حسن حیدرینیا، دانشگاه عالی دفاع ملی
 - سرهنگ حسن خلیلی، دانشگاه عالی دفاع ملی
 - سرهنگ محمد رضا بیات، دانشگاه عالی دفاع ملی